

Esplendor geomètrica

El món de l'art s'acomiadà la setmana passada de Joaquim Michavila. El pedagog i mestre valencià de l'abstracció ha mort a 90 anys, i deixa una petjada humana i artística inesborrable. Un dels grans de les arts plàstiques.

*Reportatge de Xavier Aliaga
Fotografies de Jesús Císcar*

La de Joaquim Michavila (l'Alcora, 1926, Albalat dels Tarongers, 2016) és una obra plàstica amarada de diferents lectures, tècniques i recursos al voltant de l'abstracció. Però el buit que deixa la seua figura, el respecte entre els companys del món de l'art, el seu mestratge inabastable i la petjada entre aquells que el conegueren –i que destaquen la seua humilitat i generositat– són ben concrets i tangibles. Després de plantar cara a la malaltia, marxa un dels artistes més influents i trencadors del segle xx en l'àmbit valencià.

La seua trajectòria com a artista està adornada per guardons com ara la Distinció al Mèrit Cultural de la Generalitat Valenciana (2001), la Medalla d'Or de la Ciutat de València (2006) o el Premi de les Arts Plàstiques de la Generalitat (2007). També va ser acadèmic d'honor de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Carles, entitat que va arribar a presidir. Aquest 2016, la seua filla va arrebregar la medalla d'or del Cercle de Belles Arts de València.

L'obra de Michavila està escampada per fonts importants com ara el de l'Institut Valencià d'Art Modern (IVAM), el Museu d'Art Modern de Bilbao, el Museu d'Art Abstracte de Conca o el Museu Nacional d'Art Contemporani de Madrid. La seua aversió a viatjar en avió no impedí una certa projecció internacional, que el dugué a exposar en ciutats com Roma, Tòquio, Florència, Venècia, Nova York, Berlín, Buenos Aires o Mèxic DF, entre d'altres.

Prova de la vigència del seu llegat és que, malgrat la malaltia, l'ombra de l'artista mai no deixà de planar: el centre cultural La Nau de la Universitat de València inaugurarà el mes de febrer una exposició, "Geometria i Ecologia", amb una selecció de trenta obres que recorria la seua particular mirada geomètrica sobre el paisatge, tal vegada el seu llegat més poderós i singular. Fet i fet, com explicava el comissari d'aquella mostra, Pascual Patuel, quan Michavila viu el seu període àlgid en el terreny de l'abstracció, en la dècada dels setanta, ja és un llenguatge molt estudiat i codificat. L'aportació del valencià, amb tot, serà adaptar el discurs a l'entorn paisatgístic del Mediterrani a còpia de reflectir la seua llum i plasmar el paisatge en els seus quadres a través d'una gama de colors enèrgica i impactant. Genuïnament mediterrània però connectada amb la modernitat.

A Michavila, al marge de la seua molt rellevant aportació en el camp de les arts plàstiques, se'l podria definir com un renaixentista trasplantat al segle xx, amb inquietuds culturals que disparaven en moltes direccions, ja fóra com a escènografe teatral (en muntatges de referents com ara Samuel Beckett o Bertold Brecht, o d'autors contemporanis com Ana Diosdado o Matilde Salva-

dor) o bolcant els seus interessos en llenguatges com la fotografia o el cine. “Tocava la flauta, de la qual cosa estava molt orgullós, cantava en un orfeó i feia escenografies teatrals. Si no feia més coses era perquè no arribava a tot”, apunta Aurola Valero, artista que fou deixeble de Michavila i, més tard, companya en l’Escola de Magisteri.

La construcció d’un referent

Aquesta polièdrica trajectòria del personatge, nascut a l’Alcora, a la comarca castellonenca de l’Alcalatén, s’enceta als anys 50. Després d’estudiar magisteri i belles arts, s’integra en col·lectius seminals com ara el Grup dels Set, Parpalló o el Grup Abans de l’Art, liderat per Vicente Aguilera Cerni. Michavila, junt amb una brillant generació artística (la de Joan Genovés, Andreu Alfaro i molts altres), neda a contracorrent, tractant de capgirar un discurs artístic vuitcentista, fossilitzat en el realisme i el sorollisme. De vegades lluitant contra la incomprensió d’uns mitjans de comunicació i d’una crítica, la dels anys 50, refractària a la modernitat i els moviments d’avantguarda. Una estada a Itàlia, durant aquests anys, fou decisiva per acostar-se a aquests moviments i allunyar-se del figurativisme.

Com la poma de Newton, els fruits artístics caigueren pel seu propi pes. Els de Michavila s’anaren construint des d’un paisatgisme iniciàtic, passant pel muralisme neo-cubista i constructivista fins al paisatgisme abstracte que conrea entre el 1978 i el 1990, amb sèries tan reeixides com *El llac*, inspirada en l’Albufera de València, o *El riu*. A la dècada del 1990 conrea un cert tenebrisme, traduït en el treball amb el clarobscur de la sèrie *Contrapunt*.

Aquella fixació pel paisatge de gran part de la seua obra estava connectada amb les seues inquietuds ecològiques, com recordava aquests dies el pintor Horacio Silva en els fulls del diari *Las Provincias*. “Recorde grans passejos, amb la seua apreciada càmera Bolex de 16 mm, per la serra Calderona, amanits d’amenes xerrades sobre art contemporani”, rememora. Itineraris a peu que feia malgrat una incòmoda coixesa, fruit de la poliomièlitis que va patir en la infantesa.

Aquests dies, a més a més, s’ha recordat moltíssim el seu vessant com a mestre i pedagog (fou professor de magisteri fins a la jubilació), la tasca que potser explica l’allau de mostres sinceres de condol posteriors a la seua mort. “Era una persona extraordinària, intel·ligentíssima, amb un carisma aclaparador”, resumeix Valero, a la qual assaltarem per parlar del desaparegut pintor mentre preparava un quadre d’homenatge.

“L’activitat acadèmica era molt important per a ell. Els alumnes eixien de les seues classes amb espurnes en els ulls, tenia una gràcia especial”, recorda l’artista i docent, que destaca també

L’artista, en el seu estudi, en unes imatges capturades l’any 2008.

el seu avançament pedagògic en un entorn acadèmic que era capaç de remuntar més enllà del romanticisme. “A les seues classes parlava de l’impressionisme, de l’expressionisme, de l’art abstracte... Per a mi fou com si se m’hagueren obert els ulls”, rememora. Tot i això, “Michavila no féu escola, perquè volia que cadascun dels seus alumnes traguera el que portava dins; sempre respectava la personalitat del pintor”, acota Valero.

El llegat artístic o docent d’un creador és important, però en un món viciat per intrigues,

enveges i ambicions mal canalitzades, ser recordat com una gran persona és un considerable valor afegit. “Quan vaig intentar accedir a l’escola superior ell em va ajudar molt a ingressar-hi, sense cobrar ni un gallet, a més. Podria dir que es va extralimitar en l’ajuda”, apunta Valero.

Silva rememorava en l’article abans esmentat una anècdota: sent estudiant de l’antiga Escuela de Bellas Artes de San Carlos, amb 18 anys, Michavila li proposà participar en un mural. Abans que el jove artista superara l’estat d’estupor, el pintor de l’Alcora li digué el següent: “A partir d’ara em pots dir Ximo, des d’aquest moment som equip i cobraràs el mateix que jo pel mural realitzat”.

Tarannà personal i humà que engrandeix, encara més, l’ombra del mestre. L’esplendor geomètrica de la seua trajectòria. ●